

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет

Національна академія наук України
Інститут філософії ім. Григорія Сковороди

Український філософський фонд

Sententiae

Науковий журнал

Виходить двічі на рік

Заснований у червні 2000 року

XXXVI

Issue 1

2017

Вінниця
ВНТУ
2017

Редакційна колегія:

- Геннадій Аляєв (Полтава)
- Андрій Баумейстер (Київ)
- Ольга Гомілко (Київ)
- Абдусалам Гусейнов (Москва, Росія)
- Отфрід Гьофе (Гюбінген, Німеччина)
- Доменік Декот (Клермон-Феран, Франція)
- Іван Іващенко (Гале, Німеччина)
- Сергій Йосипенко (Київ)
- Саймон Кричлі (Нью Йорк, США)
- Барбара Касен (Париж, Франція)
- Олексій Панич (Київ)
- Сергій Пролєєв (Київ)
- Володимир Ратніков (Вінниця)
- Сергій Секундант (Одеса)
- Віталій Терлецький (Київ)
- Марина Ткачук (Київ)
- Олександр Філоненко (Харків)
- Олег Хома (Вінниця), *Головний редактор*
- Юрій Чорноморець (Київ)

Редакція:

*Заступник головного редактора
з міжнародного співробітництва*

Микола Прадівляний

Помічники головного редактора

Ірина Головащенко

Зоріслав Макаров

Анатолій Теклюк

Відповідальний секретар

Ельвіра Чухрай

Зав. редакцією

Всеволод Кузнєцов

Видання засноване за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» і видавництва **Пор-Рояль** (Київ).

Sententiae є спільним виданням Вінницького національного технічного університету, Інституту філософії НАН України та Українського філософського фонду.

Друкується за рішенням Вченої ради ВНТУ, протокол № 13 від 25.05.2017 р. і Вченої ради Інституту філософії НАН України протокол № 5 від 18.05.2017 р.

DOI журналу:

<https://doi.org/10.22240/sent>

Свідоцтво про реєстрацію – КВ 20664-10464 ПР від 18.04.2014, попереднє свідоцтво про реєстрацію – КВ № 4232 від 23.05.2000

Постановою Президії ВАК України № 5-05/4 від 11.04.2001 часопис Sententiae визнано фаховим виданням за спеціальністю «Філософія», Перереєстрацію затверджено рішенням Колегії МОН України, наказ № 1081 від 29.09.2014.

Контакти:

Тел.: +38 0432 59-84-98 (Вінниця)

+38 044 229-16-70 (Київ)

e-mail: sententiae2000@gmail.com

Поштові адреси:

SENTENTIAE, кафедра філософії, ВНТУ, вул. *Хмельницьке шосе*, 95, Вінниця, 21021, Україна

SENTENTIAE, Український філософський фонд, вул. *Трьохсвятительська*, 4, кімн. 321, Київ, 01001, Україна

ЗМІСТ

DOI числа: <https://doi.org/10.22240/sent36.01>

СТАТТІ

СЕРЕДНЬОВІЧНА ФІЛОСОФІЯ	6	Роланд Піч (Мюнхен, Німеччина) <i>Вчення Садр ад-Діна Шіразі про буття</i>
	17	Ростислав Ткаченко (Льовен, Бельгія) <i>Peter Lombard on God's Knowledge: Sententiae, Book I, Distinctions 35-38, as the Basis for Later Theological Discussions</i>
РАННЬОМОДЕРНА ФІЛОСОФІЯ	31	Сергей Секундант (Одеса) <i>Концилиаторика и эклектика: философия на пути к понятию открытой системы</i>
ФІЛОСОФІЯ XIX СТОЛІТТЯ	51	Всеволод Кузнецов (Вінниця) <i>Просвещение и онтология. Русское доклассическое Просвещение: Киреевский</i>
ПАНОРАМА	71	Тарас Лютий (Київ) <i>Ideological Interpretations of Nietzsche's Philosophical Views in the Ukrainian Cultural Context (the end of the 19th – beginning of the 20th centuries)</i>

ДИСКУСІЇ

83	Ігор Немчинов (Київ)
<i>Радянський «міф заснування»: зміна віх у 1930-х роках</i> |
|----|---|

ПЕРЕКЛАДИ

93	Абу Наср аль-Фарабі
<i>Послання, що вказує шлях до щастя</i>
105	Михайло Якубович (Острог)
<i>Коментарі до українського перекладу трактату аль-Фарабі «Послання, що вказує шлях до щастя»</i>
109	Джованні Баттиста Віко
<i>Принципи Нової науки про спільну природу націй... Ідея Твору. Пояснення розташованої на фронтиспісі картини, що слугує Вступом до Твору</i>

ПЕРЕКЛАДИ: ДОДАТКИ

152	Іван Івашенко (Гале, Німеччина)
<i>Нова наука про цивільний світ. Аналітично-історичний коментар до "Ідеї твору" Джованні Баттисти Віко. Частина перша</i> |
|-----|--|

РЕЦЕНЗІЇ

166	Вадим Менжулін (Київ)
<i>Про нередуційну біографію та вічне самоперевернення (Лютій, Т. Ніцше. Самоперевернення. Київ: Темпора, 2016)</i> |
|-----|---|

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

173	Євген Головаха (Київ)
<i>Суб'єктивний погляд на українську філософію (Розмова із Ксенією Зборовською, Аміною Кхелуфі та Всеволодом Хомотю)</i> |
|-----|--|

IN MEMORIAM

215	<i>Пам'яті Юрія Кушакова</i>
217	<i>Пам'яті Бориса Домбровського</i>

Реферати	219
Рефераты	224

Sententiae

Publishers: Vinnytsia National Technical University, Skovoroda Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Ukraine, Ukrainian Philosophical Foundation

The Journal was founded in June 2000 with the assistance of International Renaissance Foundation and publishing company “Port-Royal” (Kyiv)

Biannual publication

Website www.sententiae.vntu.edu.ua

Journal DOI: <https://doi.org/10.22240/sent>

ISSN 2075-6461 (print)

ISSN 2308-8915 (online)

Focus and scope: Sententiae is peer-reviewed journal that publishes original research articles as well as review articles in all areas of the History of Philosophy

Aims and priorities: History of Philosophy (general); History of the particular philosophical doctrines; History of Ukrainian and East-European Philosophy; Methodology of the History of Philosophy; Philosophical Translation and Untranslatability; History of Philosophical Terminology and of Intellectual Lexis

The Editorial Team

Editor in Chief **Oleg Khoma**, Vinnytsia National Technical University (Ukraine) quid2anim@gmail.com

Editorial Board:

Gennadiy Aliaiev, Y. Kondratyuk National Technical University (Poltava, Ukraine) author.vntu@gmail.com

Andrii Baumeister, T. Shevchenko Kyiv National University (Ukraine) andrejbaumeister@ukr.net

Barbara Cassin, CNRS (Paris, France) barbara.cassin@wanadoo.fr

Yuriy Chornomorets, National Pedagogical Dragomanov University (Kyiv, Ukraine)

palamist@gmail.com

Simon Critchley, The New School for Social Research, Philosophy Department (New York, USA)

CritchS@newschool.edu

Dominique Descotes, Blaise Pascal International Centre, Blaise Pascal University (Clermont-Ferrand, France) Dominique.DESCOTES@univ-bpclermont.fr

Olexander Filonenko, V.N. Karazin Kharkiv National University (Ukraine) author.vntu@gmail.com

Ivan Ivashchenko, Martin-Luther-University of Halle-Wittenberg (Germany) transzendental-ist@gmail.com

Olga Gomilko, Skovoroda Institute of Philosophy, NAS of Ukraine (Kyiv, Ukraine) olga.gomilko@gmail.com

Abdusalam Guseinov, Institute of Philosophy, Russian Academy of Sciences; Moscow State University (Moscow, Russia) guseinov@iph.ras.ru

Otfried Höffe, Eberhard Karl's University (Tübingen, Germany) sekretariat.hoeffe@uni-tuebingen.de

Oleksiy Panych, Scientific Edition Association “Spirit and Letter” (Kyiv, Ukraine) panych@yahoo.com

Serghii Proleev, Skovoroda Institute of Philosophy, NAS of Ukraine (Kyiv, Ukraine) uffon@ukr.net

Volodymyr Ratnikov, Vinnytsia National Technical University (Ukraine) sozon1948@ukr.net

Sergiy Secundant, I. I. Mechnikov Odessa National University (Ukraine) sergiisekundant@gmail.com

Marina Tkachuk, National University “Kyiv-Mohyla Academy” (Ukraine) mltkachuk@gmail.com

Vitali Terletsky, Research Institute of Ukrainian Studies (Kyiv, Ukraine) terletsky.vm@gmail.com

Sergiy Yosypenko, Skovoroda Institute of Philosophy, NAS of Ukraine (Kyiv, Ukraine) serge.yosypenko@ukr.net

Contact information

Rights & Permissions: **Mykola Pradivliannyi**, *Deputy Chief Editor on International Cooperation* nickddfs@yahoo.com

Subscription: **Vsevolod Kuznetsov**, *Managing editor*, kuznetsov.v@vntu.edu.ua

Journal “Sententiae”, 95, Khmelnytske shose, Vinnytsia, 21021, Ukraine

Tel. +380 (432) 598-498

e-mail: sententiae2000@gmail.com

TABLE OF CONTENTS

Issue DOI: <https://doi.org/10.22240/sent36.01>

ARTICLES

<i>MEDIEVAL PHILOSOPHY</i>	6	Roland Pietsch (Munich, Germany) <i>Sadr ad-Din Shirazi's Doctrine of Being</i> [UKR]
	17	Rostyslav Tkachenko (Leuven, Belgium) <i>Peter Lombard on God's Knowledge: Sententiae, Book I, Distinctions 35-38, as the Basis for Later Theological Discussions</i> [ENG]
<i>EARLY MODERN PHILOSOPHY</i>	31	Sergiy Secundant (Odesa) <i>Conciliatorics and Eclecticism: Philosophy on the Way to a Concept of Open System</i> [RUS]
<i>19th-CENTURY</i>	51	Vsevolod Kuznetsov (Vinnytsya) <i>Enlightenment and Ontology. Russian Preclassic Enlightenment: Kireyevsky</i> [RUS]
<i>PANORAMA</i>	71	Taras Lyuty (Kyiv) <i>Ideological Interpretations of Nietzsche's Philosophical Views in the Ukrainian Cultural Context (the end of the 19th – beginning of the 20th centuries)</i> [ENG]

DISCUSSIONS

	83	Ihor Nemchynov (Kyiv)
<i>Soviet «Founding Myth»: change of milestones in the 1930's</i> [UKR] |
|--|----|---|

TRANSLATIONS

	93	Al-Farabi
<i>Epistle Indicating the Way to Happiness</i> [UKR]
	105	Михайло Якубович (Ostroh)
<i>Comments to the Ukrainian translation of al-Farabi's treatise "Epistle Indicating the Way to Happiness"</i> [UKR]
	109	Giovanni Battista Vico
<i>Principles of New Science About the Common Nature of Nations. Idea of the Work. Explanation of the Picture Placed as Frontispiece to Serve as Introduction to the Work</i> [IT, UKR]

TRANSLATIONS: SUPPLEMENT

	152	Ivan Ivashchenko (Halle, Germany)
<i>New Science of the Civil World. An Analytical-Historical Commentary on Giovanni Battista Vico's "Idea of the Work". Part One</i> [UKR] |
|--|-----|---|

REVIEWS

	166	Vadim Menzhulin (Kyiv)
<i>On Nonreductive Biography and Eternal Self-Overcoming (Lyuty, T. Nietzsche. Self-Overcoming. Kyiv: Tempora, 2016)</i> [UKR] |
|--|-----|---|

ACADEMIC LIFE

	173	Yevgen Golovakha (Kyiv)
<i>Subjective view of Ukrainian philosophy (Conversation with Xenija Zborovska, Amina Khelufi, Vsevolod Khoma)</i> [UKR] |
|--|-----|--|

IN MEMORIAM

	215	<i>In memory of Yuri Kushakov</i>
	217	<i>In memory of Boris Dombrovsky</i>

Abstracts [UKR] 219

Abstracts [RUS] 224

РЕФЕРАТИ

СТАТТІ

СЕРЕДНЬОВІЧНА ФІЛОСОФІЯ

РОЛАНД ПІЧ Вчення САДР АД-ДІНА ШІРАЗІ ПРО БУТТЯ

У статті досліджуються основні риси метафізичного вчення визначного іранського філософа й богослова Садр ад-Діна Шіразі (Мулли Садрі), який докорінно оновив філософську думку ісламського світу. Розглянуто такі аспекти його вчення: (1) першочерговість та ієрархія буття; (2) різниця між поняттям і реальністю буття; (3) різниця між буттям і суцим; (4) різниця між буттям і сутністю. Виявлено подібність між ученням Садр ад-Діна Шіразі й деякими концепціями Томи Аквінського, передусім – ученням останнього про реальність буття (actus essendi). Оскільки обидва філософи обґрунтували онтологічну різницю між буттям і суцим, їх не можна відносити до традиції «забуття буття», яку Мартин Гайдегер вважав головною рисою історії європейської метафізики.

РОСТИСЛАВ ТКАЧЕНКО ПЕТРО ЛОМБАРДСЬКИЙ ПРО БОЖЕ ЗНАННЯ: СЕНТЕНЦІЇ, КНИГА ПЕРША, ДОСТИНКЦІЇ 35-38 ЯК ПІДСТАВА ДЛЯ ПІЗНІШИХ БОГОСЛОВСЬКИХ ДИСКУСІЙ

Від середини 90-х постать Петра Ломбардського і його Книга Сентенцій знову почали відігравати важливу роль у науковому світі. Їх вивчали як з історико-теологічної, так і з історико-філософської перспектив. Але деякі аспекти думки теолога з Ломбардії, що були зафіксовані письмово й становили матеріальну підставу для теологічних проєктів XIII-XV ст., не дістали належного вивчення. З огляду на це, вибрані частини Книги Сентенцій аналізуються в цій статті задля з'ясування способу, в якій Ломбардець розмірковував щодо проблеми Божого знання. У статті доведено, що Божє знання для Ломбардія є Божим усвідомленням усього, що можна знати. Це знання не має каузальної сили, приналежної божественній волі. Але це знання здатне функціонувати у двох різних модусах: воно може бути або чисто когнітивним актом усвідомлення, або ж подвійним – когнітивним і вольовим – актом усвідомлення й одночасного воління у формі схвалення. Звідси випливає, що Божє знання в цілому не є каузативним, але Божє знання блага каузативним бути повинне, адже Бог одночасно і знає блага, і воліє блага. У статті висловлено обґрунтоване припущення того, що логіка Ломбардія передбачає сумісність Божого (перед)знання й вольової діяльності, з одного боку, і контингентності творіння та свобідної волі раціональних створінь, з іншого. Але деталі цієї концепції залишаються неоприятними, оскільки ця проблема була недостатньо опрацьована автором Книги Сентенцій.

РАНЬОМОДЕРНА ФІЛОСОФІЯ

СЕРГІЙ СЕКУНДАНТ КОНЦИЛІАТОРИКА Й ЕКЛЕКТИКА: ФІЛОСОФІЯ НА ШЛЯХУ ДО ПОНЯТТЯ ВІДКРИТОЇ СИСТЕМИ

Панівна нині історико-філософська традиція, що сягає корінням гегелівської школи, зазвичай змішувала конциліаторику й еклектику, розглядаючи еклектиків як головних опонентів систематиків (Х. Вольфа та його послідовників). Унаслідок редуції еклектики до синкретизму, Гегель і його школа надали негативний сенс модному в XVII-XVIII ст. термінові «еклектика», повністю заперечуючи будь-яке його прогресивне значення. На противагу цьому, автор обґрунтовує необхідність розмежувати еклектику, синкретизм і конциліаторику, а також показує справжню революційність першої, зокрема її роль у формуванні філософського поняття системи.

Автор доводить, що синкретизм, конциліаторика й еклектика є філософськими методологічними течіями, які складають альтернативу лише спробам апіорної побудови систем (Б. Кекерман, К. Тимплер, Х. Вольф). Попри спільний вихідний пункт філософування (погляди філософів), а також спільну мету (прагнення звести множинність точок зору до єдності), ці течії не мають згоди стосовно способу досягнення зазначеної мети. У статті показано, що лише синкретизм некритично приєднує одні погляди до інших. Натомість конциліаторика намагається критично оцінювати й узгоджувати ці погляди, а еклектика – відбирати з них найкраще, спираючись на досвід і міркування. Автор вважає абсолютно неприпустимим розглядати конциліаторику як різновид еклектики. Конциліаторика орієнтована не на істину, а на єдність поглядів. Її гносеологічні й методологічні засади є невизначеними. Еклектика, навпаки, базується на цілком визначених гносеологічних принципах і розгортає свою методологічну програму, орієнтовану на приріст знання. Пізнання тут постає вже як колективний, діалогічний процес, що історично розвивається, поступово наближаючись до істини.

ФІЛОСОФІЯ ХІХ СТОЛІТТЯ

ВСЕВОЛОД КУЗНЕЦОВ ПРОСВІТНИЦТВО ТА ОНТОЛОГІЯ. РОСІЙСЬКЕ ДОКЛАСИЧНЕ ПРОСВІТНИЦТВО: КИРЕЄВСЬКИЙ

Ця праця продовжує цикл статей «Просвітництво та онтологія». Вона присвячена дослідженню онтологічної складової російського Просвітництва. Автор стверджує, що російське Просвітництво виникає в 30-х–40-х роках ХІХ століття. Його засновниками він вважає Кирєєвського, Чаадаєва і Герцена. Дана стаття присвячена філософії Кирєєвського.

Автор обґрунтовує своє твердження, згідно з яким Кирєєвський є діячем Просвітництва. При цьому дослідник спирається на концепцію сутності й ознак Просвітництва, яку він розробив у попередніх статтях. Базовими у філософії Кирєєвського є поняття просвіта й освіченість. Йдеться про процес перетворення дійсності під впливом едукації та про результат цього процесу – своєрідний стан духовності. Згідно з Кирєєвським, (1) у Росії православна освіченість сформувала основи російської цивілізації й саму природу російського народу; (2) під впливом західної освіченості основи цивілізації і природа народу були пошкоджені; (3) виправити пошкодження можна за допомогою створення нової філософії; (4) в ос-

нові її повинен лежати синтез православно-християнської й західної освіченості. Мета даного проекту полягає у здійсненні утопії цілісної людини. Киреевський також підкреслює нерозривний і сутнісний зв'язок між російською освіченістю й літературою. Все це дозволяє розглядати Киреевського як діяча Просвітництва.

Далі автор показує, що Киреевський конструює дві онтологічних моделі. Першу модель можна назвати етноцивілізаційною. Цивілізація є феноменом, здатним змінювати свій онтологічний статус власними силами. Другу модель можна назвати пророчою. Письменник як носій сакрального слова, постає щодо суспільства як пророк і законодавець. Його діяльність забезпечує високий онтологічний статус соціуму. Перша модель є новою. Друга виявляється вже на попередніх етапах розвитку російського Просвітництва. Водночас Киреевський намагається відсунути на другий план традиційну онтологічну модель, в якій головну роль відіграє сакральний цар, хоча саме традиційна модель була тоді базовою в Росії.

ПАНОРАМА

ТАРАС ЛЮТИЙ ІДЕОЛОГІЧНІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ФІЛОСОФСЬКИХ ПОГЛЯДІВ НІЦШЕ В УКРАЇНСЬКОМУ КУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ (КІНЕЦЬ ХІХ - ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТЬ)

У статті стверджується, що в українській філософській рецепції Ніцше визнається за найбільш амбівалентного мислителя. Позаяк сам філософ часто визначав тип свого розмислу як неоднозначний, в дослідженні здійснено спробу експлікувати видозміни у сприйнятті його думок. Цей аспект у виразнено через висвітлення трансформації й адаптації ключових позицій Ніцше. Відповідно, в українському контексті деякі з його ідей отримали несподівані формулювання та ідеологічні конотації. Беручи це до уваги, автор зазначає, що більшість значущих елементів в українській рецепції пов'язані саме з літературним прочитанням ніцшеанства. Основні теми українського ніцшеанства мають стосунок до проблеми «історичного нігілізму» як діагнозу культури. У розвідці простежується, як думка Ніцше перетворилася на потужний інструмент критики натуралізму, емоційного письменства та провінціалізму. Важливі характеристики, які позначилися на розвитку ідей ніцшеанства в Україні, містять такі пункти: (1) прагнення знайти сильну людину (Кобилянська, Винниченко, Семенко); (2) проблема свободи особистості та її місце в суспільстві, а також критика обскурантизму («Українська Хата»); (3) розуміння критичних моментів в історії і актуалізація творчості (Хвильовий, Рильський); (4) відкритість до інтерпретації, обговорення діагнозу культурного розвою (члени Празької школи); (5) переоцінка ролі моралі та релігії, усвідомлення трагедії буття і, нарешті, пошук балансу між інтелектом і волюнтаризмом (Липинський, Донцов).

ДИСКУСІЇ

ІГОР НЕМЧИНОВ РАДЯНСЬКИЙ «МІФ ЗАСНУВАННЯ»: ЗМІНА ВІХ У 1930-Х РОКАХ

Автор статті полемізує з концепцією радянського ідеологічного повороту (середина 30-х рр.) як простого засобу передвоєнної мобілізації (Дейвид Бранденбергер). У статті доводиться, що у 1930-х роках більшовики відмовилися від «національного нігілізму» та здійснили перехід на національні великоросійські позиції. Спо-

чатку в межах «радянського патріотизму», згодом – відповідно до російського історичного гранд-нарративу. Перехід був викликаний необхідністю залучити до процесів модернізації якомога більші широкі верстви населення, передовсім, тих, кого не надто надихнула героїка «нової ери». Вибір історичних персонажів і подій минулого диктувався потребою зміцнення одноосібної влади Сталіна. Історики й митці, що сформувалися у 1930-ті роки, вийшли на провідні ролі в історичній науці й у творчих союзах у 1960-70-х роках, що дозволило радянському істеблішменту не допустити радикальної відмови від сталінської спадщини, досить спокійно згорнути боязкі спроби переосмислення російського історичного гранд-нарративу та дозволити сформуватися «російській партії».

ПЕРЕКЛАДИ

Михайло Якубович КОМЕНТАРІ ДО УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ТРАКТАТУ АЛЬ-ФАРАБІ «ПОСЛАННЯ, ЩО ВКАЗУЄ ШЛЯХ ДО ЩАСТЯ»

У коментарях розглянуті деякі особливості праці аль-Фарабі *Risala fi Tanbih 'ala Sabil al-Saadah*, передовсім «ісламська» й універсалістська перспектива тексту. Розглянуто етичну доктрину аль-Фарабі, його розуміння «доброто вчинку», «належних станів душі», і, нарешті, «сильного розуміння». Неухильне наслідування цих «засобів» для досягнення щастя, за твердженням аль-Фарабі, веде до набуття чеснот. Показано, що аль-Фарабі поєднує етику й раціоналізм, розглядаючи логіку як один із засобів для досягнення щастя. У підсумку етика аль-Фарабі, як показано в перекладі й коментарях, пов'язується з утворенням і розвитком «доброчесного міста» (аль-мадінату ль-фаділя).

ПЕРЕКЛАДИ: ДОДАТОК

Іван Іващенко НОВА НАУКА ПРО ЦИВІЛЬНИЙ СВІТ. АНАЛІТИЧНО-ІСТОРИЧНИЙ КОМЕНТАР ДО “ІДЕЇ ТВОРУ” ДЖОВАННІ БАТТИСТИ ВІКО. ЧАСТИНА ПЕРША

Стаття містить першу частину коментаря до українського перекладу «Нової науки» Д. Віко, зокрема висвітлює історію написання й видання цього твору, а також його основні риси (критику метафізики, семантичний антиреалізм, специфічну теорію значення).

РЕЦЕНЗІЇ

Вадим Менжулін ПРО НЕРЕДУКЦІЙНУ БІОГРАФІЮ ТА ВІЧНЕ САМОПЕРЕВЕРШЕННЯ (Лютий, Т. Ніцше. САМОПЕРЕВЕРШЕННЯ. Київ: Темпора, 2016)

Публікація книги Тараса Лютого про Ніцше стала однією з найважливіших подій у філософському житті України 2016 року. Враховуючи той факт, що книга охоплює багато дуже різноманітних питань, рецензент вирішив зосередитися на тих із них, що пов'язані з його власними науковими зацікавленнями, передусім із історією психоаналізу та історико-філософською біографістикою. Як показано в рецензії, Лютий майстерно уникає такої пастки, як біографічний редукціонізм.

Він не редукує вчення свого героя до його життя, але й не ізолює перше від другого. З точки зору рецензента, великий інтерес складають окреслені Лютиим інтелектуальні зв'язки між Ніцше та його ідейними попередниками й послідовниками, зокрема Ральфом Волдо Емерсоном і піонерами глибинної психології. Насамкінець рецензент доводить, що здійснений у книзі Т. Лютого глибокий і систематичний аналіз біографії та філософської спадщини Ніцше стимулює подальші плідні роздуми та інтерпретації.

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

ЄВГЕН ГОЛОВАХА СУБ'ЄКТИВНИЙ ПОГЛЯД НА УКРАЇНСЬКУ ФІЛОСОФІЮ (РОЗ-
МОВА ІЗ КСЕНІЄЮ ЗБОРОВСЬКОЮ, АМІНОЮ КХЕЛУФІ ТА ВСЕВОЛОДОМ ХОМОЮ)

Інтерв'ю з д. філос. н. Євгеном Головахою.

СТАТЬИ

СРЕДНЕВЕКОВАЯ ФИЛОСОФИЯ

РОЛАНД ПИЧ УЧЕНИЕ САДР АД-ДИНА ШИРАЗИ О БЫТИИ

В статье исследуются основные черты метафизического учения выдающегося иранского философа и богослова Садр ад-Дина Ширази (Муллы Садры), коренным образом обновившего философскую мысль исламского мира. Рассмотрены следующие аспекты этого учения: (1) первоочередность и иерархия бытия; (2) различие между понятием бытия и реальностью бытия; (3) различие между бытием и сущим; (4) различие между бытием и сущностью. Выявлена схожесть между учением Садр ад-Дина Ширази и некоторыми концепциями Фомы Аквинского, прежде всего – учением последнего о реальности бытия (actus essendi). Поскольку оба философа обосновали онтологическое различие между бытием и сущим, их нельзя относить к традиции «забвения бытия», которую Мартин Хайдеггер считал главной чертой истории европейской метафизики.

РОСТИСЛАВ ТКАЧЕНКО ПЁТР ЛОМБАРДСКИЙ О БОЖЬЕМ ЗНАНИИ: СЕНТЕНЦИИ, КНИГА ПЕРВАЯ, ДИСТИНКЦИИ 35-38, КАК ОСНОВАНИЕ ДЛЯ ПОСЛЕДУЮЩИХ БОГОСЛОВСКИХ ДИСКУССИЙ

С середины 90-х фигура Петра Ломбардского и его Книга Сентенций вновь стали играть важную роль в научном мире. Они изучались как в историко-богословской, так и в историко-философской перспективах. Однако некоторые аспекты мышления теолога из Ломбардии, зафиксированы в письменной форме и ставили материальным основанием для богословских проектов XIII-XV веков, не были достаточным образом исследованы. Поэтому данная статья анализирует избранные части Книги Сентенций, чтобы с целью рассмотреть, каким образом Петр Ломбардский рассуждал о проблеме Божьего знания. В статье доказано, что для Ломбардца Божье знание является Божьим осознанием всего известного. Оно не имеет каузальной силы, которой обладает божественная воля. Тем не менее, это знание способно функционировать в двух различных модусах: оно может быть или чисто когнитивным актом осознания, или двойным – когнитивным и волевым – актом осознания и одновременного воления в форме одобрения. Из этого следует, что Божье знание в целом не является каузативным, однако Божье знание блага должно быть каузативным, поскольку Бог одновременно и знает, и волит благо. В статье высказано обоснованное предположение о том, что логика Ломбардца подразумевает совместимость Божьего (пред)знания и волевой деятельности, с одной стороны, и контингентности творения и свободной воли раци-

ональных созданий, с другой. Однако детали этой концепции остаются неявными, так как данная проблема не была достаточным образом проработанной автором Книги Сентенций.

ФИЛОСОФИЯ НОВОГО ВРЕМЕНИ

СЕРГЕЙ СЕКУНДАНТ КОНЦИЛИАТОРИКА И ЭКЛЕКТИКА: ФИЛОСОФИЯ НА ПУТИ К ПОНЯТИЮ ОТКРЫТОЙ СИСТЕМЫ

Концилиаторику и эклектику существующая историко-философская традиция, восходящая своими корнями к гегелевской школе, обычно смешивала, и рассматривая эклектиков как главных оппонентов систематиков (Х. Вольфа и его последователей). В результате редукции эклектики к синкретизму Гегель и его школа придали негативный смысл модному в XVII-XVIII вв. термину «эклектика», полностью отрицая за ним какое-либо прогрессивное значение. В противоположность этому автор обосновывает необходимость отграничения эклектики от синкретизма и концилиаторики, а также показывает ее поистине революционное значение и, в частности, ее роль в формировании философского понятия системы.

Автор доказывает, что синкретизм, концилиаторика и эклектика являются философскими методологическими течениями, альтернативными только попыткам априорного построения систем (Б. Кепперман, К. Тимплер, Х. Вольф). Несмотря на общий исходный пункт философствования (мнения философов) и общую цель (стремление свести к единству многообразие точек зрения), эти течения расходятся относительно способа достижения данной цели. Автор показывает, что только синкретизм некритически присоединяет одно мнение к другому. Напротив, концилиаторика пытается их критически оценивать и согласовать, а эклектика – отбирать лучшее, опираясь на опыт и разум. Рассматривать концилиаторику как разновидность эклектики автор считает абсолютно недопустимым. Концилиаторика ориентирована не на истину, а на единство взглядов. Ее гносеологические и методологические основания неопределенны. Эклектика, напротив, базируется на вполне определенных гносеологических принципах и разрабатывает свою методологическую программу, ориентированную на рост знания. Познание здесь уже предстает как коллективный, диалогический и исторически развивающийся процесс постепенного приближения к истине.

ФИЛОСОФИЯ XIX ВЕКА

ВСЕВОЛОД КУЗНЕЦОВ ПРОСВЕЩЕНИЕ И ОНТОЛОГИЯ. РУССКОЕ ДОКЛАССИЧЕСКОЕ ПРОСВЕЩЕНИЕ: КИРЕЕВСКИЙ

Данная работа продолжает цикл статей «Просвещение и онтология». Она посвящена исследованию онтологической составляющей русского Просвещения. Автор утверждает, что русское Просвещение возникает в 30-х–40-х годах XIX века. Его основателями он считает Киреевского, Чаадаева и Герцена. Данная статья посвящена философии Киреевского.

Автор обосновывает свое утверждение, согласно которому Киреевский является деятелем Просвещения. При этом исследователь опирается на концепцию сущности и признаков Просвещения, которую он разработал в предшествующих статьях. Базовыми в философии Киреевского являются понятия просвещение и образованность. Речь идет о процессе преобразования действительности под воздействием эдукации и о результате этого процесса – некоем состоянии духовности. По Киреевскому, (1) в России православная образованность сформировала основы русской цивилизации и саму природу русского народа; (2) влияние западной образованности повредило основы цивилизации и природу народа; (3) исправить повреждения можно при помощи новой философии; (4) в основе ее должен лежать синтез православно-христианской и западной образованности. Таким образом, природа народа и цивилизации может быть преобразована усилиями людей. Цель данного проекта состоит в осуществлении утопии цельного человека. Киреевский также подчеркивает неразрывную и сущностную связь между русской образованностью и литературой. Все это позволяет рассматривать Киреевского в качестве деятеля Просвещения.

Далее автор показывает, что Киреевский конструирует две онтологические модели. Первую модель можно назвать этноцивилизационной. Цивилизация представлена здесь как феномен, который способен сам изменять свой онтологический статус. Вторую модель можно назвать пророческой. Писатель как носитель сакрального слова выступает по отношению к обществу в качестве пророка и законодателя. Его деятельность обеспечивает высокий онтологический статус социума. Первая модель является новой. Вторая модель обнаруживается уже на предшествующих этапах развития русского Просвещения. В то же время Киреевский пытается отодвинуть на второй план традиционную онтологическую модель, в которой главную роль играет сакральный царь, хотя именно традиционная модель была тогда базовой в России.

ПАНОРАМА

ТАРАС ЛЮТЫЙ ИДЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИНТЕРПРЕТАЦИИ ФИЛОСОФСКИХ ВЗГЛЯДОВ НИЦШЕ В УКРАИНСКОМ КУЛЬТУРНОМ КОНТЕКСТЕ (КОНЕЦ XIX - НАЧАЛО XX ВЕКОВ)

В статье утверждается, что Ницше осознается в украинской философской рецепции как наиболее амбивалентный мыслитель. Поскольку сам философ часто определял свой тип мышления как неоднозначный, в исследовании предпринята попытка эксплицировать различные модификации восприятия его идей. Этот аспект раскрывается через рассмотрение трансформации и адаптации ключевых идей Ницше. Соответственно, в украинском контексте некоторые из его идей получили неожиданные формулировки и идеологические коннотации. Принимая это во внимание, автор отмечает, что большинство существенных элементов в украинской рецепции связано именно с литературным прочтением ницшеанства. Основные темы украинского ницшеанства имеют отношение к проблеме «исторического нигилизма» как диагноза культуры. В статье прослеживается, как мысль Ницше превратилась в мощный инструмент критики натурализма, сентиментальной литературы и провинциализма. Важные характеристики, которые сказались на развитии идей ницшеанства в Украине, включают в себя такие пункты: (1) стремление найти сильного человека (Кобылянская, Винниченко, Семенко); (2) проблема свободы личности и ее место в обществе, а также критика обскурантизма

(«Украинская Хата»); (3) понимание критических моментов в истории и актуализация творчества (Хвёлёвый, Рьльский); (4) открытость интерпретации, обсуждение перспектив культурного развития (члены Пражской школы); (5) переоценка роли морали и религии, осознание трагедии бытия и, наконец, поиск баланса между интеллектом и волюнтаризмом (Литинский, Донцов).

ДИСКУССИИ

Игорь Немчинов СОВЕТСКИЙ «МИФ ОСНОВАНИЯ»: СМЕНА ВЕХ В 1930-Х ГОДАХ

Автор статьи полемизирует с концепцией советского идеологического поворота (середина 30-х гг.) как простого средства предвоенной мобилизации (Девид Бранденбергер). В статье доказывается, что в 1930-х годах большевики отказались от «национального нигилизма» и осуществили переход на национальные великорусские позиции. Сперва в рамках «советского патриотизма», затем – в соответствии с российским историческим гранд-нарративом. Переход был вызван необходимостью привлечь к процессам модернизации как можно более широкие слои населения, в первую очередь, тех, кого не слишком вдохновила героика «новой эры». Выбор исторических персонажей и событий прошлого диктовался необходимостью укрепления единоличной власти Сталина. Историки и художники, которые сформировались в 1930-е годы, вышли на ведущие роли в исторической науке и в творческих союзах в 1960-70-х годах, что позволило советскому истеблишменту не допустить радикального отказа от сталинского наследия, достаточно спокойно свернуть робкие попытки переосмысления российского исторического гранд-нарратива и позволить сформироваться «российской партии».

ПЕРЕВОДЫ

Михаил Якубович КОММЕНТАРИИ К УКРАИНСКОМУ ПЕРЕВОДУ ТРАКТАТА АЛЬ-ФАРАБИ «ПОСЛАНИЕ, УКАЗЫВАЮЩЕЕ ПУТЬ К СЧАСТЬЮ»

В комментариях рассмотрены некоторые особенности работы аль-Фараби Risala fi Tanbih 'ala Sabih al-Saadah, прежде всего «исламская» и универсалистская перспектива текста. Показана этическая доктрина аль-Фараби, его понимание «добрых дел», «должных состояний души», и, наконец, «сильного понимания». Неуклонное следование этим «средствам» для достижения счастья, по утверждению, аль-Фараби, ведет к приобретению добродетели. Показано, что аль-Фараби сочетает этику и рационализм, рассматривая логику как одно из средств для достижения счастья. В итоге мы обосновываем в переводе и комментариях, что этика аль-Фараби связана с появлением и развитием «добродетельного города» (аль-мадинату ль-фадила). Комментарии раскрывают некоторые значимые особенности терминологии аль-Фараби.

ПЕРЕВОДЫ: ПРИЛОЖЕНИЯ

ИВАН ИВАЩЕНКО НОВАЯ НАУКА О МИРЕ, СОЗДАННОМ ГРАЖДАНАМИ. АНАЛИТИЧЕСКО-ИСТОРИЧЕСКИЙ КОММЕНТАРИЙ К “ИДЕЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ” ДЖОВАННИ БАТТИСТЫ ВИКО. ЧАСТЬ ПЕРВАЯ

Статья содержит первую часть комментария к украинскому переводу «Новой науки» Д. Вико, в частности она освещает историю написания и издание этого труда, а также его основные черты (критику метафизики, семантический антиреализм, специфическую теорию значения).

РЕЦЕНЗИИ

ВАДИМ МЕНЖУЛИН О НЕРЕДУКЦИОНИСТСКОЙ БИОГРАФИИ И ВЕЧНОМ САМОПРЕОДОЛЕНИИ (Лютый, Т. *НИЦШЕ. САМОПЕРЕВЕРШЕННЯ*. Київ: Темпора, 2016)

Публикация книги Тараса Лютого о Ницше стала одним из наиболее примечательных событий в философской жизни Украины 2016 года. Учитывая тот факт, что книга охватывает множество разнообразнейших вопросов, рецензент предпочитает сосредоточиться на тех из них, которые связаны с его собственными академическими интересами, прежде всего с историей психоанализа и историко-философской биографистикой. Как показано в рецензии, Т. Лютый мастерски избегает такой ловушки, как биографический редукционизм. Он не сводит учение своего героя к его жизни, но и не изолирует их друг от друга. С точки зрения рецензента, большой интерес представляют очерченные Т. Лютым интеллектуальные связи между Ницше и его идейными предшественниками и последователями, в частности Ральфом Уолдо Эмерсоном и пионерами глубинной психологии. В завершение рецензент демонстрирует, что осуществленный в книге Т. Лютого глубокий и систематический анализ биографии и философского наследия Ницше стимулирует дальнейшие плодотворные размышления и интерпретации.

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

ЕВГЕНИЙ ГОЛОВАХА СУБЪЕКТИВНЫЙ ВЗГЛЯД НА УКРАИНСКУЮ ФИЛОСОФИЮ (БЕСЕДА С КСЕНИЕЙ ЗБОРОВСКОЙ, АМИНОЙ КХЕЛУФИ И ВСЕВОЛОДОМ ХОМОЙ)

Интервью с д. филос. н. Евгением Головахой.

Інформація для авторів

- Редколегія приймає до розгляду тексти *будь-якої історико-філософської тематики*: статті (в т.ч. полемічні), переклади, архівні джерела, рецензії, огляди книг і наукової періодики, інформацію про події у царині історії філософії;
 - **фактом подання матеріалу в *Sententiae* автор висловлює згоду з чинними в нашому журналі редакційною політикою, етичними принципами рецензування й редагування статей, політикою відкритого доступу, Положеннями про авторські права та про конфіденційність** <http://sententiae.vntu.edu.ua/index.php/sententiae/about>
 - рішення щодо можливості прийняття до друку здійснюється за результатами «подвійного сліпого» рецензування;
 - матеріали подаються електронною поштою sententiae2000@gmail.com або через сайт журналу <http://sententiae.vntu.edu.ua/index.php/sententiae/information/authors>;
 - **технічні вимоги до тексту**:
орієнтовний обсяг 20–22 тис. знаків; *мови* українська, англійська, французька, німецька, російська; *формат* Word, RTF; *шрифт* Times New Roman, *кегль* 14, *інтервал між рядками* 1,5;
 - **оформлення посилань**:
 - наприкінці статті наводиться нумерований алфавітний список цитованої літератури згідно з форматом **APA** (зразки оформлення літератури за цим форматом див., наприклад, тут: <http://liu.cwp.libguides.com/citapa> ; можна також скористатися сервісом створення списків літератури з текстового редактора Microsoft Word);
 - посилання в тексті подаються у квадратних дужках і містять:
прізвище автора (редактора, укладача тощо; при наявності кількох авторів, наводиться лише прізвище першого і символ ...) з відповідної позиції у списку літератури / пробіл / **рік видання** / двокрапка / пробіл / **номер сторінки** (або діапазон номерів через тире)
 - зразок оформлення посилання**: [Аристотель 2010: 286], [Aristotle 2008: 17-18];
 - якщо на один рік припадає кілька видань одного автора, цитованих у статті, то у списку літератури такі джерела розташовуються за алфавітом, а після року видання (в т.ч. й у посиланні) слід ставити відповідну літеру латинського алфавіту, починаючи з а (наприклад, 1990a, 1990b, 1990c тощо);
 - зразок оформлення посилання**: [Аристотель 2010a: 286], [Aristotle 2010c: 17-18];
 - у посиланнях на твори, наведені у списку літератури без зазначення автора (збірники, енциклопедії тощо), слід замість прізвища автора наводити перші слова заголовку цитованого видання; якщо фраза виявляється зовеликою чи неприйнятною з інших причин, можна при першому цитуванні запровадити аббревіатуру, описавши її у примітці, й надалі послуговуватися саме аббревіатурою;
 - зразок оформлення посилання**: [Філософський енциклопедичний 2002: 234-235] або [ФЕС 2002: 234-235];
 - якщо видання не має автора, але на офіційній сторінці вказано укладача, відповідального редактора тощо, їх можна наводити замість автора, вдаючись до відповідних позначок за стандартом APA: (Укл.), (Ред.) тощо;
 - за наявності канонічних видань класичних творів із загальноприйнятою пагінацією, краще посилатись на неї, а не на сторінку того чи іншого видання;
 - примітки подаються внизу сторінки або після основного тексту перед списком літератури;
- **при цитуванні слід уникати подвійного перекладу**;
 - бажано посилатися на оригінали цитованих іншомовних першоджерел або принаймні зіставляти використовувані переклади з цими оригіналами;
 - **статті не розглядатимуться Редколегією, якщо до них не буде додано**:
 - 1) короткий опис їхньої наукової новизни; 2) анотацію (українською, англійською та російською мовами, 100-250 слів); 3) переклад назви статті англ. та рос. мовами; 4) перелік ключових слів (укр., рос., англ. мовами; ключові слова відокремлюються крапкою з комою);
 - **автори статей також мають подати про себе такі дані**:
 - українською, російською та англійською мовами: прізвище, ім'я та по батькові; науковий ступінь, учене звання (за наявності); місце основної роботи, посада;
 - номер телефону, e-mail та (мовою статті) адреса і сфера наукових інтересів.

Instructions to authors

- The Editorial Board considers the texts on *all aspects of the history of philosophy*: articles (including polemical), translations, archival sources, reviews, information on events in the field;
- **By submitting his/her paper to “Sententiae”, the author agrees with our magazine’s Editorial Policy, Ethics and Order of Peer-reviewing, Principles of Open Access, Regulations of Copyright and Privacy, Publication Malpractice Statement** <http://sententiae.vntu.edu.ua/index.php/sententiae/about>;
- The peer-reviewing procedure at “Sententiae” is “double-blind”;
- Authors may submit their papers via e-mail sententiae2000@gmail.com or via our website <http://sententiae.vntu.edu.ua/index.php/sententiae/information/authors>;
- **Requirements to the texts submitted for publication:**
 - 20.000-22.000 characters; DOCX, DOC or RTF format; Times New Roman, 14; line spacing: 1.5;
 - Papers should match **APA** citation style (6th edition);
 - **Sample of reference in the text:** [Aristotle 2008: 17-18];
- Quotations should avoid **double translation** (translation from translation) whenever possible;
- When referring to non-English texts, it is desirable to use their canonical editions in the original language, or at least to compare their English translations with the text of these canonical editions;
- An abstract of about 100-250 words will be required for publication;
- Authors should indicate their research degree and academic title (if any), the main place of employment, position, and specify the field(s) of their research interests.

Наукове видання

SENTENTIAE

XXXVI
(№ 1 / 2017)

Редактор *Володимир Стерденко*
Коректори *Всеволод Кузнєцов, Ельвіра Чухрай*

Дизайн обкладинки *Андрія Шубіна*

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації:
КВ 20664-10464ПР від 18.04.2014 р.

Підписано до друку 01.06.2016 р. Папір офсетний.
Формат 29,7×42 ½. Гарнітура Times New Roman.
Друк різнографічний. Умовн. друк. арк. 26,80.
Наклад 100 пр. Обл.-вид. арк. 23,72. Зам. № 2017-263.

Видавець і виготовлювач —
Вінницький національний технічний університет,
Комп'ютерний інформаційно-видавничий центр.
Головний корпус ВНТУ, к. 114, Хмельницьке шосе, 95,
м. Вінниця, 21021.

Тел. (+380 432) 59-85-32

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.